

Леў
КОЛАСАЎ

ДАСТАВАЧНЫЯ ГАДЗІННЫЯ ШТЭМПЕЛІ ПАШТОВЫХ КАНТОР БЕЛАРУСІ

Напрыканцы XIX — пачатку XX ст.ст. на канвэртах лістоў, што атрымлівалі паштовыя канторы Менскай губерні, ставіліся асобныя штэмпелі, на якіх указываўся час паступлення ліста ў адзел дастаўкі. Гэтыя штэмпелі не мелі даты і назву паштовых кантор. Форма іх зліпсалодобная. Надпіс у тры радкі, прычым тры радок аздабляўся двума ромбікамі. Такія штэмпелі прынята называць гадзіннымі.

Выява 3.

магчымы і іншыя абставіны. Пастанога пошта наогул адмовілася ад іх выкарыстання.

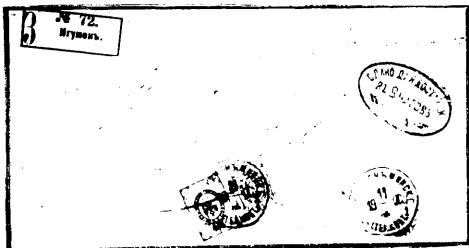
У філатэлістычнай літаратуры ёсць згадка і апісанне гадзінных штэмпеляў, што выкарыстоўваліся на Варшаўскім паштамце ў Царстве Польскім у 1847, у 1871—1877 гадах. Але сярод шматлікіх матэрыялаў па гісторыі расейскай пошты, апублікаваных у Былым Саюзе, не сустракаюцца ні згадка, ні апісанні менскіх гадзінных штэмпеляў. Больш таго, зусім нядаўна была выяўлена паштовая картка з гродзенскім гадзінным штэмпелем, пра які таксама ніякіх звестак няма.

Недастатковае колькасць даследага матэрыялу не дазвала дакладна вызначыць даты пачатку і спынення выкарыстання гадзінных штэмпеляў у Менску. На гэты момант мне не ўдалося адшукаць ніякіх цыркуляраў ці загадаў.

Гадзінныя штэмпелі сустракаюцца не часта. Відэць, паштовыя правілы не прадугледжвалі строгага іх выкарыстання. І нават магчыма, што пошта не заўжды мела магчымаць уручыць ліст адрасату ў той час, які быў пазначаны на штэмпелі. Магчыма, што выкарыстанне гадзінных штэмпеляў зьяўлялася своеасаблівай праверкай дакладнасці работ паштаўнаў.

Выява 1.

Выява 2.

Выява 2а

года. Яго дыяметр 39 і 23 мм, адбітак чорнага колеру з надпісам: „Сдано для даставкі в 8 часов утра“ (выява 2). Пры вывучэнні гэтага штэмпеля ў

навіў, што ў 1898 г. Менская пошта выкарыстоўвала два віды такога штэмпеля. Ад апісаных вышэй штэмпеляў другога выяўляюцца памерам —

большы дыяметр 40 мм, а таксама памерам надпісу, што асабліва бачна ў словах „8 часов утра“ і памерам фігур арнаменту. Другі тып ранішняга штэмпеля выяўлены таксама на лістах 1898 года (выява 2а).

Вячэрнія гадзінныя штэмпелі сустракаюцца рэзлей. Я адшукаў толькі адзін канвэрт 1898 года з вячэрнім штэмпелем. Дыяметры яго 40 і 23 мм, адбітак чорнага колеру, надпіс: „Сдано для даставкі в 7 часов вечера“.

Як адзначалася вышэй, толькі нядаўна выяўлены гадзінны штэмпель Гродзенскай паштовай канторы. Ён круглы. Знешні дыяметр 28 мм, унутраны 16 мм (выява 3). паміж кругамі надпіс: „Сдано в разноску Гродно“, а ў малой акружнасці „Утром“ без абазначэння дакладнага часу, у адрозненне ад менскіх. Выкарыстоўваўся ў 1908—1909 гадах. Пра гродзенскія штэмпелі вядома зусім мала. Ці ўжываліся яны раней, пазней? Калі быў ранішні штэмпель, значыць, былі і дзінны і вячэрні. Ці так гэта? На гэты і іншыя пытанні пра гродзенскія, ды і менскія гадзінныя штэмпелі яшчэ трэба будзе адказаць філатэлістам-досведчыкам (а магчыма ж, тады штэмпелі былі не толькі ў Менску ды Гродні).

Буду рады атрымаць ад чытачоў газеты любую інфармацыю пра гэтыя цікавыя штэмпелі.

Леў КОЛАСАЎ.

Беларускі савецкі медаль

У часопісе „Спадчына“ (№5 за 1992 год) з'явіўся цікавы артыкул сцэнара Мазырца „Узнагароды Беларусі“. Сцэнар Мазырца дае ў ім пералік і апісанне беларускіх узнагародаў, пачынаючы са слаўтага „Крыж за Бацькаўшчыну“ 1918 года і канчаючы „Медальм Ф. Скарыны“ 1989 года.

Артыкул вельмі цікавы і маркуе, што з дапамогаў аўтара мы таксама азнаёмілі чытачоў нашай газеты з узнагародамі Беларусі.

А сёння хацелася б азнаёміць папоўна калег з адным з беларускіх савецкіх медалёў. Гэта — медаль, якім узнагароджвалі супрацоўнікаў Міністэрства аховы грамадскага парадку БССР за 10 год бездкорнай службы. На жаль, сучасныя каталогі ўзнагарод СССР не падзяляюць ніякіх звестак пра гэту ўзнагароду. Але дакладна вядома, што за 15 год службы, а таксама за 20 год супрацоўніку Міністэрства ўнутраных спраў БССР узнагароджвалі ўжо медальмі агульнасаюзнага ўзроўня. Праўда, і медаль „За 10 лет безупрэчн. службы“ МООН БССР” ад агульнасаюзнага ўзроўня адрозніваецца толькі подпісам „МООН БССР“.

Медаль выраблены з латуні і мае форму правільнага кола дыяметрам 32 мм. На вонкавым баку адпаведна пацікутвы зорка ў абрамленні лаўровых галінаў. У цэнтры зоркі выява сяра і молат. На адваротным баку надпіс: „За 10 лет безупрэчн. службы“ ў тры радкі, а ніжэй за яго надпіс паўкругам „МООН БССР“. У самым версе медаль мае маленькую пацікутвы зорчку. Медаль малуецца да пацікутвы калодкі з дыяметрай вухка і калды. Калодка пакрыта шэйковай стужкай чырвонага колеру шырынёй 24 мм. Краі стужкі акавананы зялёнай палоскай шырынёй 2 мм. Пасярод стужкі — тры прапальныя палоскі жоўтага колеру шырынёй таксама 2 мм.

Гэты медаль, бясспрэчна, з'яўляецца ўзнагародай БССР, пра што сведчыць надпіс на адваротным баку. Калі хто-небудзь з нашых чытачоў валодае дадатковай інфармацыяй пра гэту ўзнагароду, то таксама вельмі добра.

А. СЯРЖОКІН.

НОТЭЛД

Як памятаеце, я ўжо згадаў пра Аўгуста II Моцнага (1697—1706, 1709—1733) — кажучы, ён гуляючы разбіў конскія паковы — каралі Польшчы ў апаўданы „Беларускія манетныя двары“. Сёння ўжо прыдзецца ўспомніць пра яго, але ўжо як пра курфюрста Саксоніі Фрыдрыху Аўгуста Першага (1694—1733). Аматараў беларушчыны напярэдня: далей можаце не чытаць, тут нічога не будзе пра беларускую нумізматыку. Справа поблізу зусім аб іншым. Справа аб вынаходстве еўрапейскай парцэляны (фарфору).

Курфюрст лічыў і моцна схільны да раскошы, так моцна, што скарбанка Саксоніі ўвесь час была пустою. Затое палац курфюрста ў Дрэздэне сваім пыльным багаццем уражае наведнікаў ужо амаль трыста год. А на ўсю гэтую прыгажосць было патрэбна многа золата. А золата, аказаваецца, можна рабіць і ў Саксоніі, варты толькі добра заплаціць Егану Фрыдрыху Бётгеру (1682—1719). І Фрыдрых Аўгуст, аслеплены бліскучым эксперыmentsам алхіміка, ідзе на выдаткі.

Як дзеці матэрыялістычнага выхавання, мы ведаем, што з нічога і не атрымаеш, тым больш — золата. Ведай гэты Бётгер. А таму, зробішы ў тору ўсе адпущаныя курфюрстам „для работы“ залатнікі, халоднай і даждлівай лістападаўскай ноччу 1701 года, алхімік кідаецца на ўцёкі. Але дарма. Саксонскія салдаты амаль на граніцы злавілі „золатадобытчыка“ і пад каноем вярнулі ў Дрэздэн, але ўжо не ў алхімічную лабараторыю, а ў тутэйшую турму.

Падмануты курфюрст вырашыў (раз не атрымаўся з золатам) выкарыстаць хоць выдатныя веды Бётгера-кераміста. І ператварыў яго турму ў эксперыментальную лаба-

раторыю. Толькі амаль праз восем год з'явіліся і карпатлівай працы Бётгера змог патрывожыць курфюрста пісьмовым паведамленьнем, што можа рабіць „выдатную белую парцэляну з элігантай палівай“. Так быў вынайдзены еўрапейскі аналог таямнічага кітайскага матэрыялу, якім яшчэ Марко Поло прывёў у захапленне ўсю Эўропу.

Адбылося гэта ў Венусбэргу 28 траўня 1709 года. Адсюль „белае золата Саксоніі“ распаўсюдзілася па ўсёй Эўропе, а потым і ў Амэрыцы.

Гэта быў лічэ толькі дрэздэнскі эксперымент. Слава саксонскага фарфору пачалася з сакавіка 1710 года, калі курфюрст адкрыў у Мейсене парцэлянавую мануфактуру. Трыццаць майстроў, якіх ахоўвалі не горш, чым карону курфюрста, выдалі сваю прадукцыю ўжо на Вялікодную ярмарку ў Лейпцыгу. Гэта быў фурор!

Высокамастацкія вырабы хутка прынеслі „Блакитным мячам“ — фірменнаму знаку мейсёнскай парцэлянавай мануфактуры (з 1725 года) сусьветную славу. Тут выраблялі ўсё, на што толькі здольна чалавечая фантазія: разнастайны посуд, сервізы, вазы, гадзіннікі, туалетныя і пісьмовыя прыборы, табакеркі, дробную скульптуру і фігуркі жывёл, падсвечнікі, кандэлябры і люстры, цэлыя кампазіцыі шматфігурных жанравых сцэнак, медалі і нават... грошы.

Але адбылося гэта значна пазней, у пачатку ўжо XX стагоддзя, у часы Веймарскай рэспублікі (1919—1933). А часы тады былі не менш цікавымі і трыюмфальнымі, чым нашыя сённяшнія: інфляцыя, дэфіцыт, даравазна... Як пісаў Эрэх Марыя Рэмарк, рабочыя некалькі разоў на дзень рабілі поўгадзінны перапын-

кі ў рабоце, каб паспець нешта купіць — так імкліва расьлі цэны.

У абарачэнні зьявіліся многа-мільённыя паляровыя купюры, алюмініевыя манэты ў сотні маркаў. А ў 1921—1922 гадах у Мейсене (Саксонія) наладзілі выпуск белых і каларовых манэт з фарфору (так званыя — Notgeld*).

Сёння ім спаўняецца 70 год. Прыкрая для жыхароў былога СССР дата, але чья дата — таго і сьвятуйце.

Міхась ВЕРАЦІЛА.

* — Грошы надзвычайных абставін.

АБ'ЯВЫ

Фірма „Арбалет“ набывае РЗЧЫ КАЛЕКЦЫЯВАННЯ, АНТЫКВАРЫЯТУ, а таксама дапамагае ў іх рэалізацыі, ацэнцы.
Кантакты телефон у Менску 55-34-29.
x x x
Куплю ПАШТОВЫЯ МАРКІ СССР да 1961 года, стараыя паштоўкі, паштовыя карткі, канвэртты, лкія

прайшли пошту да 1955 года.
Тэл. у Воршы (код 8-02161) 2-61-27 з 19 да 21 гадзіны.
x x x
Цікаваць маркі Беларусі, канвэртты, блокі У абмен прапаную маркі, канвэртты СГ Латвіі. Бурцеяе Владимир, ул. Пулкееву Брежу, д. 16, кв. 3, з. Резекне — 4600, Латвія.

Медальерная Скарыніяна

Першы медаль з выявай Францыска Скарыны быў створаны на Беларусі мастаком А. Кушкурэвічам і адштампаваны тыражом 820 экзэмпляраў са спецыяльных сплаваў у 1967 годзе з выпадку 450-годдзя беларускага кнігадрукавання. Упершыню ў вытуленым мастацтве гэты твор знаёміць нас з профільным адлюстраваннем твару першадрукара. Урачыстасць і засяроджанасць вобраза нагадвае лепшыя з вядомых нам узоруў старадаўніх медалёў.

Праз дванаццаць гадоў пасля выпуску першага медаля мастак М. Байрачны па заказе Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю стварае керамічную памятную плакету, прысвечаную XI міжрэспубліканскаму конкурсу „Мастацтва кнігі”, які праходзіў у Мінску. У цэнтры плакеткі – вобраз асветніка, які паўтарае партрэтную і кампазіцыйную пабудову графічнай работы са скарынінскай Бібліі.

У 80-я гады тэма знаходзіць свой прадукт у творчасці маладых мастакоў. Тры творы медальернага мастацтва, прысвечаныя знакамітаму земляку, стварае Э. Астаф’еў. На плакетце В. Янушкевіча Скарына паказаны ў позе арапта, зашытачай са старых абразоў. Гэта поза сімвалізуе тую праўдзівую ролю, якую яму было наканавана адыграць у справе асветніцтва, адукцыі і фарміравання нацыянальнай свядомасці свайго народа. Медаль у керамцы, які па форме нагадвае старажытныя пячаткі, стварае В. Прышкін. Адзін з самых светлых і ўзвышаных вобразаў Скарыны паўстае перад намі ў творы скульптара А. Дранца. На яго плакетце, выкананай у выглядзе барочнай аркі, – малады летуценнік у росквіце сваіх нерастрачаных сіл і юнацкіх ідэалаў, у промнях славы і прызнання еўрапейскага навуковага свету.

Плённымі для мастакоў былі гады 1985 і 1986. Гэта звязана з актыўнай падрыхтоўкай да святкавання 500-годдзя з дня нараджэння вялікага асветніка і гуманіста. Тонкай працоўкай дэталей, багатам сэнсвай і інфармацыйнай нагузкай, графічнай выразнасцю вызначаюцца медаль Р. Іванова, А. Зіменкі, С. Гарбуно-

вай, якія надзвычай удала скарысталі ў сваіх творах сімваліку і знакі Скарыны. За аснову сваёй керамічнай плакеткі Т. Васюк узяла герб Скарыны, дзе вобраз сонца трактуецца як вобраз самога першадрукара, які вядзе барацьбу з цемрай, нясе свайму народу святло.

Зусім іншае вырашэнне знаходзім мы ў М. Канцавага. Адмовіўшыся ад сімвалікі, ён упрыгожвае поле медаля элементамі беларускага арнаменту. Арыгінальна спалучаючы прыёмы манументальнасці і ўмоўнасці, набліжаючы пластыку лепшкі да манументальнага рэльефу, А. Крывенка і Г. Гаравая. Да поўнай адпаведнасці з аўтапартрэтам Скарыны імкнецца ў сваёй плакетце і раццо Г. Мурэмцаў.

Прыцягвае да сябе ўвагу спроба Ю. Анушкі перавесці на мову медальернага мастацтва скарынінскую графіку. Стварае сваёсаблівы эффект святлаценняў, надае вобразу Скарыны ўзнёсласць адліты з сілікуміну і тапіраваны пад старое срэбра медаль Г. Асташонак. Як здабытак у медальернай скарыніяне грэба адзначыць і другую работу В. Прышкіна – медаль з тэрэкоцкі, выкананы для ўзнагароды ўдзельнікаў першых Скарынінскіх чытаніяў у Мінску.

Унеслі свой уклад у медальерную скарыніяну і мастакі іншых рэспублік. Латышскі скульптар Янус Струкуліс у 1979 годзе адліў з бронзы медаль з двухбаковым адлюстраваннем. На вонкавым баку – партрэт першадрукара, на адваротным – жнец за працай (фрагмент гравюры з кнігі „Руф”).

Таксама з бронзы выкананай у 1985 годзе медаль Скарыны літоўскі скульптар Рымантэс Даўгінтас. За кампазіцыйную аснову ўзяты іканаграфічны матэрыял з Бібліі, але аўтар, карыстаючыся прыёмамі стылізацыі, стварае свой вобраз Скарыны.

Медальерная скарыніяна мае ўжо пэўны дасягненні як па колькасці, так і па мастацкай якасці сваіх твораў. На сённяшні дзень яна бадай што ні ў чым не ўступае медальернай купаліяне, вышэйшай і апісанай у энцыклапедычным даведніку.

Анатоль БЕЛІ.
(Часопіс „Беларусь”).

М. КАНЦАВА, 1985 г., сілімін тапіраваны.

Р. ІВАНОВ, 1985 г., сілімін.

Э. АСТАФ’ЕУ, 1980 г., rinc.

Г. АСТАШОНАК, 1985 г., сілімін.

А. ЗІМЕНКА, 1986 г., rinc тапіраваны.

М. БАЙРАЧНЫ, 1979 г., кераміка.

Асігнацыі ў Шклове

У гады першай сусветнай і грамадзянскай войнаў на тэрыторыі Беларусі ў розных месцах выпускаліся свае папяровыя грошы. Вядомыя такія выпускі ў Гомелі і Шчыце, Гродне і Рагачове, Ігумене і Слуцку, Бабруйску і Менску, Кольшыхах (Віцебская губерня). Грошы выпускаліся не толькі гарадскімі ўладамі, але і гандлёвымі абшчынамі, рэўкамамі і г. д.

Выпускі гэтых – дзяржаўных і прыватных – амаль усе апісаны ў каталогах. Іншая справа – як апісаны: дакладна ці не, з памылкамі ці без іх і ці ўсе апісаны? Трэба, нарэшце, беларускім банкістам гуртам узяцца за стварэнне поўнага каталогу бонаў, якія ўжываліся на тэрыторыі рэспублікі.

Есць такія папяровыя грошы, выпушчаныя на Беларусі, пра якія калекцыянеры-баністы амаль нічога не ведаюць і якіх не маюць у сваіх калекцыях. Некаторыя звесткі пра іх можна знайсці ў кніжцы С. Тучкова „Рускі быт ХУІІ стагоддзя”. Аўтар рас-

казвае, што ў канцы ХУІІ ст. у Шклове выдаваліся папяровыя грошы. Па апісанню Тучкова, „это были не долговые расписки и векселя, а скорее всего то, что следует понимать под ассигнамиями”.

Менавіта ў канцы ХУІІ ст. у ваколіцах Шклова пачаўся генерал-лейтэнант граф Зорыч. Выхадзец з Сербіі, ён служыў у Расіі ў гусарскім палку. Вызначыўся ў некалькіх бітвах руска-турэцкай вайны, быў у турэцкім палоне. Вярнуўшыся ў Расію, служыў у лейб-гусарскім эскадроне, наблізіўся да двара Кацярыны ІІ, хутка стаў яе фаварытам. Але гэты поспех ненадоўга спадарожнічаў генералу, і ён быў звольнены са службы. Пасяліўшыся ў сваім маёнтку пад Шкловам, Зорыч разгарнуў бурную гаспадарчую дзейнасць, Пабудаваў некалькі фабрык – какававую, гарбарную, палатняную, шаўковых ткачын, адкрыў прыгонны тэатр.

Неўзабаве з’явілася ў Шклове і „вынаходка” Зорыча – папяровыя грошы – асігнацыі. У Расіі выпуск

асігнацый быў пачаты пры Кацярыне ІІ ў 1769 годзе. Але гэта былі дзяржаўныя папяровыя грошы, а Зорыч выпусціў прыватныя.

З’яўленне ў Шклове асігнацый Зорыча адносіцца да таго перыяду яго жыцця, калі пасля смерці Кацярыны ІІ ён быў выкліканы на нядоўгую службу да імператара Паўла І.

Што ж сабой уяўлялі гэтыя прыватныя асігнацыі? Дакладных звестак пра іх няма. Вядома, што гэта былі невялікія друкаваныя паперкі, на якіх указвалася цана ад 5 да 100 рублёў. Іх ахвотна прымалі ў Шклове ўсе крамянікі, куццы, дзельныя людзі. Пасля смерці Зорыча на гэтых асігнацях было выплачана больш грошай, чым па векселях.

Гісторыя не захавала нам гэтых асігнацый, бо яны былі знішчаны. Калекцыянерам даводзіцца задавальняцца толькі іх апісаннем. А можа хто з баністаў зберагае асігнацы Зорыча ў сваіх калекцыях? Хай бы падзяліліся звесткамі пра іх.

Леў КОЛАСАЎ.

БАНК ПРАПАНОЎ

1993 год

110 год з дня нараджэння Сьцяпана НЕКРАШЭВІЧА, акадэміка АН Беларусі (1883–1937).

130 гадоў назад пачалося паўстанне пад кіраўніцтвам К. Каліноўскага.

250 гадоў назад, у 1743 годзе, пачалося паўстанне сялян Крычаўскага староства пад кіраўніцтвам Васіля ВАШЧЫЛЫ.

50 гадоў з дня пагібелі ХАТЫНІ (22 сакавіка 1943 года).

400 гадоў з дня смерці Сымона БУДНАГА.

100 гадоў з дня нараджэння Максіма ГАРЭЦКАГА (18 лютага 1893 г.).

125 гадоў з дня нараджэння Каруся КАГАНЦА (10 лютага 1868 г.).

100 гадоў з дня нараджэння Яўгена ШКОЦКАГА (26 снежня 1893 г.).

1000 гадоў ЗАСЛАЎЮ.

600 гадоў БЫХАВУ.

50 гадоў з дня пачатку аперацыі „Рэйсдвая вайна” (3 жніўня 1943 г.).

525 гадоў з дня выдання „Судзэбніка Казіміра ІУ” – першага зводу законаў Вялікага Княства Літоўскага (29 лютага 1468 г.).

ДАПАМАГУ

набыць калекцыйны матэрыял „Беларускі” для калекцыянераў, якія жывуць за межамі Радзімы (як у блізім, гэтак і далёкім замежжы). На Ваш запыт вышлем навінкі філатэлі Беларусі, іншы калекцыйны матэрыял. Чакаю лістоў з прапановамі аб супрацоўніцтве па адрасе:

211030, БЕЛАРУСЬ, Віцебская вобласць, г. Ворша, РУС а/с №9, ШПАК Валянцін.

„БЕЛАРУСКІ КАЛЕКЦЫЯНЕР” – ворган Арганізацыйнага камітэту Беларускага таварыства калекцыянераў.

Аршанская друкарня. Заказ №119.

АДРАСЫ ДЛЯ ЛІСТАВАННЯ:

211030, места Ворша, вул. Флёрава, 7, кв. 16.

Сярожкіну Алесю Міхайлавічу.
220131, Менск-131, п/с 229.

Цярохіну Уладзіміру Станіслававічу (хатні тэл. 61-21-78).

Кошт 80 капеек.
Наклад 999 асобнікаў.

Нумар рыхтавалі Алесь СЯРОЖКІН, Уладзімір ЦЯРОХІН і Мікола ДЗЕМІДОВІЧ.